

Aanvullend onderzoek naar Alpenwatersalamander aan de Dongenseweg 4 te Kaatsheuvel

Aanvullend onderzoek in het kader van de Wet natuurbescherming

Colofon

Status:	Definitief
Project:	BE/2021/264
Datum:	6 mei 2021
Samensteller(s):	ing. G. Fairhurst
Collegiale toets:	ir. T.W.D. Schrader

Van den Berg
ruimtelijke ordening

Opdrachtgever:

VAN DEN BERG RUIMTELIJKE ORDENING
't Rond 9
4285 DE Woudrichem

Contactpersoon:

dhr. J. van den Berg

Disclaimer

Blom Ecologie B.V. is niet aansprakelijk voor schade die voortkomt uit toepassing van de resultaten van werkzaamheden en/of gegevens verkregen van Blom Ecologie B.V.

© Blom Ecologie B.V. / Van den Berg Ruimtelijke Ordening

Niets uit deze rapportage mag zonder schriftelijke toestemming van de opdrachtgever en Blom Ecologie B.V. worden gebruikt door derden. Onder gebruik worden alle vormen van kopie, openbaarmaking en elke andere toepassing begrepen. Deze rapportage mag alleen gebruikt worden voor het doel waarvoor het is samengesteld.

Inhoud

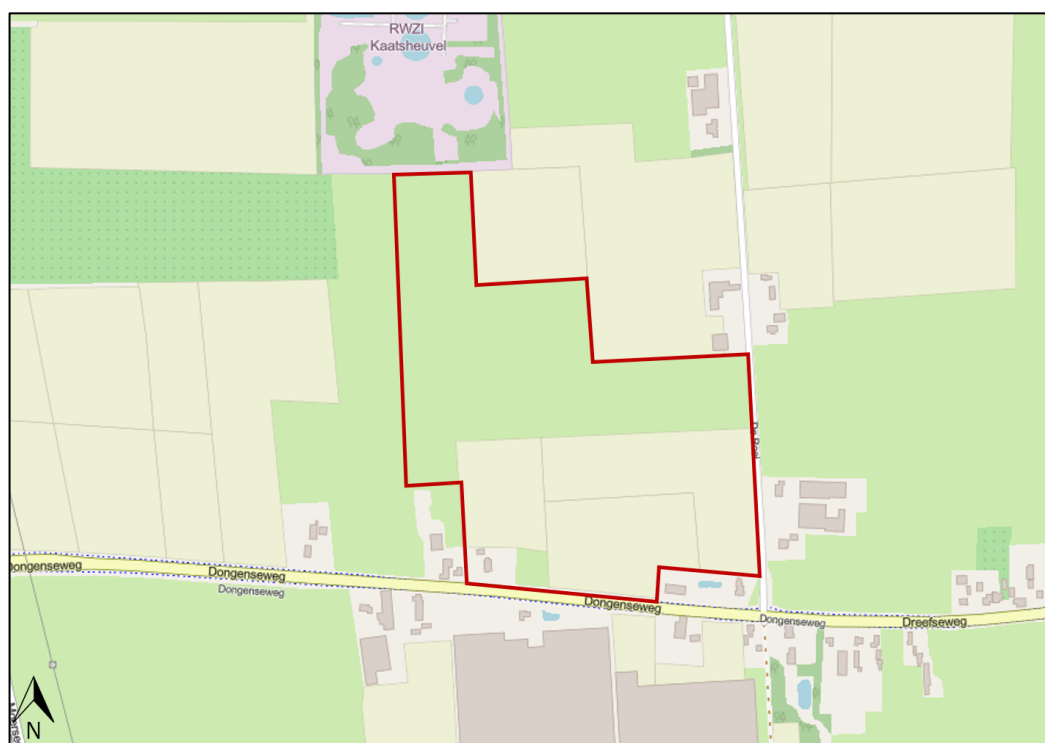
1 Inleiding	5
1.1 Aanleiding en doel	5
1.2 Planlocatie	6
1.3 Werkzaamheden	6
1.4 Te verwachten soorten en functies	7
1.5 Kader Wet natuurbescherming	7
2 Methode	8
2.1 Soorten	8
2.2 Theoretisch kader	9
2.3 Praktische uitvoering	9
2.4 Specifieke omstandigheden	11
3 Resultaten	12
3.3 Alpenwatersalamander en poelkikker	12
3.2 Overige soorten	12
4 Conclusie en advies	14
4.1 Amfibieën	14
4.2 Overige soorten	14
4.3 Te treffen maatregelen tijdens de werkzaamheden	14
5 Bronnen	16

1 Inleiding

1.1 Aanleiding en doel

Aan de Dongenseweg 4 te Kaatsheuvel is een agrarisch perceel bestaande uit akkerland, grasland en stuk vergraven grond met zanddepots gesitueerd (figuur 1.1). Op het stuk vergraven grond stond het voormalige woonhuis met stal, welke reeds gesaneerd is. Door de akker- en graslanden lopen kavelsloten voor de afwatering. De initiatiefnemer is voornemens op de planlocatie een glastuinbouwbedrijf te realiseren bestaande uit kassen, loodsen en silo's. Hiervoor dienen een aantal kavelsloten gedempt en/of sterk vergraven worden. Daarnaast wordt de afwateringsloot ten westen verlegt en verlengd.

De beoogde ontwikkeling mogelijk leidt mogelijk tot de aantasting van beschermde soorten en andere beschermde natuurwaarde. Derhalve is een oriënterend onderzoek uitgevoerd naar de potentie van de planlocatie voor deze beschermde natuurwaarde (Boonk, 2020).

Figuur 1.1 De planlocatie (rood omkaderd) is gelegen aan de Dongenseweg 4 te Kaatsheuvel (bron kaartmateriaal: arcgis.com).

Op basis van het oriënterende onderzoek kon de aanwezigheid van voortplantingsplaatsen van de Alpenwatersalamander niet worden uitgesloten. Daarnaast is er mogelijk een nestplaats van een buizerd, sperwer of havik aanwezig in de bosschage ten noorden van de planlocatie. Hiervoor is een ecologisch werkprotocol opgesteld om verstorende effecten te voorkomen. Om vast te stellen of de planlocatie daadwerkelijk een functie heeft voor de Alpenwatersalamander was aanvullend onderzoek noodzakelijk. Van den Berg Ruimtelijke Ordening heeft Blom Ecologie B.V. verzocht dit aanvullend onderzoek uit te voeren. In voorliggende rapportage worden de bevindingen beschreven.

Onderzoeksdoel

In dit aanvullende onderzoek zijn de volgende onderzoeksvragen centraal gesteld:

- Is de Alpenwatersalamander aanwezig in de planlocatie?
- Op welke wijze maakt de Alpenwatersalamander gebruik van de planlocatie? Zijn in de planlocatie migratieroutes, foerageergebieden, voortplanting- en/of vaste rust- en verblijfplaatsen aanwezig?
- Hebben de voorgenomen activiteiten een negatief effect op de voorkomende soorten en/of de functionaliteit van de voortplanting- en/of verblijfplaatsen en leefomgeving van de Alpenwatersalamander?

1.2 Planlocatie

De planlocatie is gelegen aan de Dongenseweg 4 te Kaatsheuvel. Het betreft een agrarisch perceel met akker (mais)landen, graslanden en kavelsloten. Ten zuiden is reeds grond verzet t.b.v. de sanering van een woning en stal. De kavelsloten betreffen circa 1m brede watergangen met een waterdiepte verschillend tussen de 0-30 cm. De watergang ten zuidmidden van het perceel is van de hoogste kwaliteit en bevat helder water met verschillende oever- en waterplanten als grote waterweegbree, kranswieren, gele lis, riet, moeras vergeet-me-nietje en pinksterbloem. Overige watergangen zijn of niet (meer) watervoerend of van zeer lage kwaliteit door de hoeveelheid ijzer, ijzerbacteriën en algenbloei. In figuur 1.2 zijn een aantal foto's opgenomen die een impressie geven van de planlocatie.

Figuur 1.2 De kavelsloten op de planlocatie; links de kavelsloot met helderwater en aanwezigheid van waterplanten, midden een watergang die niet meer watervoerend is en rechts een watergang met ijzer en algenbloei.

1.3 Werkzaamheden

De initiatiefnemer is voornemens om op de planlocatie een glastuinbouwbedrijf met bijbehorende kassen, loodsen en silo's aan te leggen. Hierbij worden verscheidende kavelsloten gedempt of sterk vergraven en wordt de meest westelijke watergang verlegd en verlengd. De werkzaamheden zullen op hoofdlijnen bestaan uit:

- dempen of vergraven van de watergang(en) en/of uitgraven van nieuwe watergangen: graaf- en dempwerkzaamheden;
- egaliseren terrein: graafwerkzaamheden en grondtransport;
- realisatie nieuwbouw: algemene bouwwerkzaamheden;
- revitalisatie terrein en aanleg verharding: allerlei (straat- en hoveniers) werkzaamheden.

1.4 Te verwachten soorten en functies

Uit het oriënterend onderzoek (Boonk, 2020) is gebleken dat de planlocatie mogelijk geschikt is als voortplantingswater van de Alpenwatersalamander (tabel 1.1). De kavelsloten in en om het gebied worden mogelijk gebruikt door de Alpenwatersalamander waardoor aanwezigheid niet volledig uit te sluiten is. Aanwezigheid van een overwinteringslocatie is uitgesloten wegens het ontbreken van vorstvrijestructuren.

Tabel 1.1 De te verwachten beschermde gebouwbewonende soorten op de planlocatie op basis van de uitgevoerde quickscan (Boonk, 2020). ¹ Betreft een inschatting op basis van de quickscan (visuele inspectie en deskstudie) gerelateerd aan de beoogde werkzaamheden (paragraaf 1.3).

Soort	Potentie	Overtreding Wet nb ¹
Alpenwatersalamander	Ja	Mogelijk
Roofvogels	Ja	Nee, werken volgens EWP
Buizerd	Mogelijk	EWP
Havik	Mogelijk	EWP
Sperwer	Mogelijk	EWP
Marterachtigen	Nee	Nee
Algemene amfibieën en vissen	Ja	Vrijgesteld
Essentieel foerageergebied	Nee	Nee
Essentiele vliegroute	Nee	Nee

1.5 Kader Wet natuurbescherming

De soortenbescherming van Wet natuurbescherming valt op grond van internationale verdragen en nationaal beschermde soorten, uiteen in drie verschillende beschermingsregimes. Deze beschermingsregimes betreffen de Vogelrichtlijn (art. 3.1), Habitatrichtlijn (art. 3.5) en de nationaal beschermde soorten (art. 3.10). De Alpenwatersalamander valt onder de nationaal beschermde soorten. Naar aanleiding van de beoogde werkzaamheden (paragraaf 1.3) kan overtreding van de volgende verbodsbepalingen optreden:

Wet nb, art 3.10 lid 1(b) en 2 (art 3.5) (nationaal beschermde soorten)

Lid 1 (b): Onverminderd artikel 3.5, eerste, vierde en vijfde lid, is het verboden: de vaste voortplantingsplaatsen of rustplaatsen van dieren als bedoeld in onderdeel a (Alpenwatersalamander) opzettelijk te beschadigen of te vernielen; of

2 Methode

2.1 Soorten

Op de planlocatie kan de aanwezigheid van de Alpenwatersalamander niet worden uitgesloten. Per soort (groep) is een bepaalde onderzoeksmethode en inspanning vereist op basis van de ecologie van de soort.

Alpenwatersalamander

De Alpenwatersalamander is een middelgrote salamandersoort die goed herkenbaar is door zijn opvallend oranje gekleurde buik (figuur 2.1) (Creemers & Delft, 2009). De Alpenwatersalamander begint vroeg in het voorjaar al aan het voortplantingsseizoen. De meeste volwassen exemplaren worden tussen maart en juni waargenomen met een piek in april. Begin mei worden de eerste larven aangetroffen welke voor september het water verlaten naar het overwinteringshabitat. Soms worden er larve nog aangetroffen in het water rond eind september, deze individuen hebben de metamorfose nog niet afgerond en zullen in het water overwinteren in de vorstvrije delen.

Vergelijken met andere beschermde amfibiesoorten is de Alpenwatersalamander niet kieskeuring betreft habitatsvoorkeuren. De soort komt dan ook veelzijdig voor in verschillende biotopen als bossen, struwelen, half natuurlijke graslanden en nabij infrastructuur. Voornamelijk watergangen, poelen en veedrink putten met stilstaand water en weinig vis worden gebruikt als voortplantingswater. Aanwezigheid van watervegetatie en/of dood blad in het waterkolom is hierbij van belang voor de eiafzet. Met betrekking op pH, voedselrijkdom en waterhardheid is de Alpenwatersalamander samen met de kleine watersalamander het minst kritisch.

Figuur 2.1 De Alpenwatersalamander (man) (bron: Jelger Herder©).

2.2 Theoretisch kader

Ten behoeve van ecologische onderzoek naar een aantal beschermde soorten in Nederland zijn door experts richtlijnen en of protocollen opgesteld. Deze richtlijnen zijn in zekere mate juridische kaders gaan vormen bij de toetsing van onderzoeken op juistheid en volledigheid. Voor de Alpenwatersalamander zijn deze richtlijnen vastgelegd in het Soortinventarisatieprotocollen (NGB, 2017). Deze richtlijnen worden met enige regelmaat door de opstellers (NGB) geëvalueerd en indien noodzakelijk aangepast. De uitgangspunten zoals deze zijn geformuleerd in de protocollen vormen de basis voor het soortspecifieke onderzoek wat wordt uitgevoerd door Blom Ecologie B.V. In tabel 2.1 wordt voor de desbetreffende beschermde soorten beknopt weergegeven wat de onderzoeksperioden en methode zijn.

Tabel 2.1 Samenvatting van de uitgangspunten ten behoeve van het Alpenwatersalamanderonderzoek zoals deze zijn geformuleerd in het Soortinventarisatieprotocollen (NGB, 2017).

Alpenwatersalamander
<i>Voortplantingsbiotoop:</i> Voornamelijk stilstaande, niet te voedselrijke wateren, zoals greppels, bospoelen en vennen. Vaak ook aangetroffen in waterbakken en (karren)sporen met een leembodem, mits niet frequent bereden.
<i>Zomerbiotoop:</i> De Alpenwatersalamander is weinig kritisch en komt op het land voornamelijk voor in bos en struweel. Daarnaast wordt de Alpenwatersalamander gevonden in heidegebieden, agrarisch gebied en op ruderaire terreinen. Het heeft voldoende beschutting nodig in de vorm van een strooisellaag en de aanwezigheid van struweel. Als schuilplaats worden allerlei vochtige plekken gebruikt.
<i>Winterbiotoop</i> De Alpenwatersalamander overwintert voornamelijk op vochtige, vorstvrije plekken zoals onder stenen, houtwallen en verscheidene holten altijd dicht bij water (binnen een kilometer). Een klein deel overwintert in poelen en zijn daardoor zeer vroeg actief in het voortplantingsseizoen.
<i>Op de planlocatie is enkel mogelijk sprake van voortplantingswater. Derhalve dient in de periode maart-augustus twee veldbezoeken worden uitgevoerd middels een schepnet.</i>
(NGB, 2017)

2.3 Praktische uitvoering

De praktische uitvoering valt uiteen in standaardprocedure tijdens elk veldbezoek, de reactieve onderzoekswijze die gehanteerd wordt en, indien van toepassing, de aanvullende onderzoeksmethodes. In totaal hebben er 3 veldbezoeken plaatsgevonden, hierin zijn verschillende onderzoeken gecombineerd (tabel 2.2).

Tabel 2.2 Veldbezoeken op de planlocatie, met per veldbezoek welke functies onderzocht worden en het aantal waarnemers dat is ingezet.

Veldbezoek	Functie	Aantal pers.	Datum	Weersomstandigheden
Alpenwatersalamander (1)	Voortplantingswater	2	16-03-2021	8/8, droog, 1-2 Bft, 6°C
Alpenwatersalamander (2)	Voortplantingswater	2	02-04-2021	6/8, droog, 2-3 Bft, 10°C
Poelkikker* en Alpenwatersalamander (3)	Voortplantingswater	1	03-05-2021	6/8, droog, 3-4 Bft, 14°C

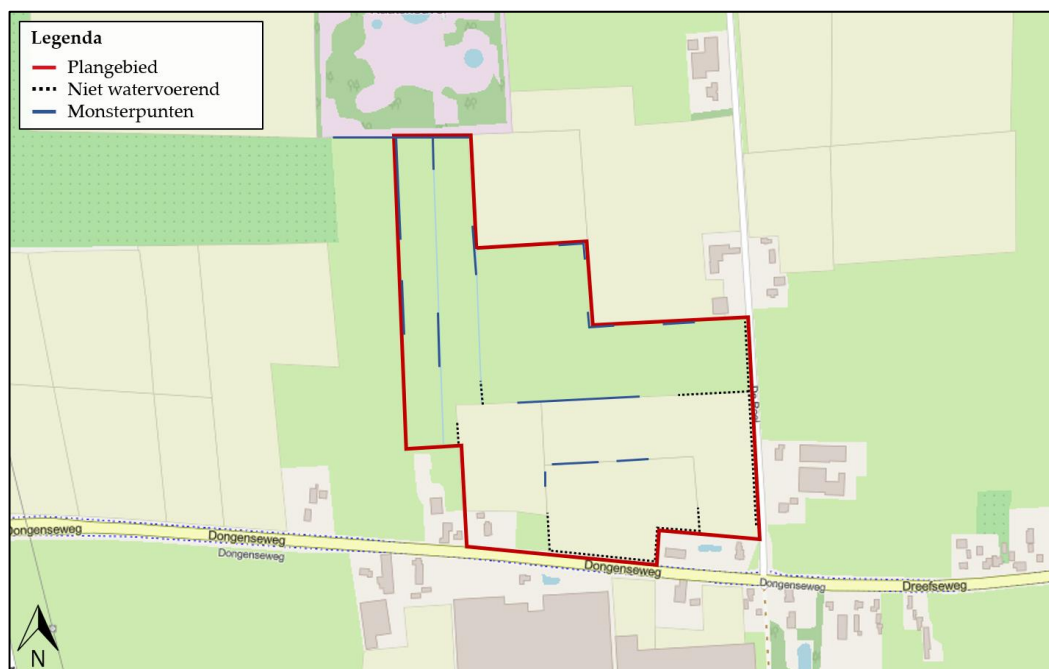
* Gedurende het tweede veldbezoek is een groene kikker aangetroffen met enkele kenmerken van de poelkikker. Volledigheidshalve is in de voortplantingsperiode van de poelkikker een extra veldbezoek afgelegd.

Procedure

Op basis van de te verwachten soorten en de relatieve potentie voor deze soorten binnen de planlocatie wordt het aanvullende onderzoek ingericht. Voorafgaand aan de daadwerkelijke uitvoering wordt bekeken vanaf welke posities de planlocatie (kansrijke plaatsen in het water) het meest efficiënt (strategisch) kan worden onderzocht. De strategische punten zijn afhankelijk van de aanwezigheid van begroeiing in de watergangen, aanwezigheid vorstvrije structuren, aan/afwezigheid algenbloei, etc.

Om de aan- of afwezigheid van de Alpenwatersalamander vast te stellen is er op 3 verschillende momenten geschept in de watergangen in en om de planlocatie (figuur 2.2). In principe zijn voor de Alpenwatersalamander 2 meetmoment voldoende echter is ten tijde van het tweede veldbezoek een groene kikker waargenomen, waardoor aanwezigheid poelkikker niet volledig uitgesloten kon worden.

Voor de bemonstering is een Ravon steeknet gebruikt met een maaswijdte van 3 mm. Er is voornamelijk geschept op 'kansrijke' locaties als tussen de rijke watervegetatie en zonbeschenen waterkanten. Daarnaast zijn de oevers van de watergangen geïnspecteerd op wegspringende amfibieën (plonzen tellen) en is er op gehoor geluisterd naar kwakende individuen (t.a.v. de poelkikker).

Figuur 2.2 Locaties waar geschept is naar de Alpenwatersalamander (en poelkikker) (kansrijke locaties) en de watergangen welke niet (meer) watervoerend zijn.

Poelkikker

De poelkikker is een zonminnende soort welke een langere periode in en langs het water te vinden is (figuur 2.3) (BIJ12 kennisdocument Poelkikker, 2017 ; Creemers et al, 2009). Onbeschaduwde stilstaande wateren zijn het meest ideaal voor de poelkikker. Vaak komt de poelkikker voor in wateren zoals poelen, vennen, veenputten en sloten op (halfnatuurlijke) graslanden, agrarische (klei)polders en heide gebieden. Belangrijk is dat er voldoende vegetatie aanwezig is in het water voor de larven om in te schuilen en dat er voldoende schaduwvrije plaatsen zijn om in te zonnen.

In de winter graaft de poelkikker zich in muizenholletjes, onder stronken en boomstammen. De winterverblijfplaats bevindt zich vaak maar enkele 100 meters van het voortplantingswater.

Figuur 2.3 Roepende poelkikker (bron: Jelger Herder©).

2.4 Specifieke omstandigheden

Tijdens de uitvoering van het onderzoek kan er sprake van dusdanig omstandigheden dat er mogelijk een vertekend beeld optreedt van de verzamelde resultaten. Hiermee wordt niet bedoeld het gemotiveerd afwijken van uitgangspunten zoals geformuleerd in de Kennisdocumenten en soorteninventarisatieprotocol. Tijdens het onderzoek was er (voor zover de onderzoekers hebben kunnen nagaan) geen sprake van omstandigheden die mogelijk effect sorteren op de onderzoeksresultaten.

3 Resultaten

3.3 Alpenwatersalamander en poelkikker

Waarnemingen en aantallen

Tijdens de onderzoek rondes zijn geen individuen van de Alpenwatersalamander of poelkikker aangetroffen. Ten tijde van het tweede veldbezoek is een groene kikker aangetroffen. Deze groene kikker had voornamelijk kenmerken van een bastaardkikker, echter had het individu wel één kenmerk van de poelkikker (pootlengte).

Juiste determinatie van het groene kikkercomplex (c.q. meerkikker, bastaardkikker en poelkikker) betreft kennis van de soort(en) en ervaring. Het groene kikker-complex omvat oorspronkelijk twee soorten; poelkikker en meerkikker, waaruit een hybride (bastaardkikker) is ontstaan. De poelkikker betreft een beschermde soort (Wnb. 3.5). De drie groene kikkers zijn van elkaar te onderscheiden door een combinatie van kenmerken (Creemers & Delft, 2009). Het hebben van één kenmerk is vaak niet voldoende om de bastaardkikker en poelkikker van elkaar te onderscheiden. Derhalve is volledigheidshalve in het voortplantingsperiode van de poelkikker een extra veldbezoek afgelegd. Ten tijde van dit veldbezoek is zowel de poelkikker als de Alpenwatersalamander niet aangetroffen.

Veel watergangen op de planlocatie waren van slechte waterkwaliteit (ijzerhoudend en sterke algenbloei) of niet meer watervoerend, waardoor er al weinig oppervlaktewater aanwezig is van goede kwaliteit. Doordat eind april (begin mei) het moment is dat de voortplanting van de poelkikker start en deze niet is aangetroffen, wordt bevestigd dat de planlocatie geen geschikt voortplantingswater betreft voor de soort.

3.2 Overige soorten

Tijdens het onderzoek naar de soort(en) zijn algemene amfibie- en vissoorten gevangen. Er zijn in totaal 4 kleine watersalamander individuen, 1 snoek, 6 tiendoornige stekelbaars en drie driedoornige stekelbaars (met kuit) individuen aangetroffen (figuur 3.1). Daarnaast zijn tijdens de veldbezoeken vogels aangetroffen als buizerd, kieviet, grote gele kwikstaart, watersnip, wulp, witte kwikstaart, scholekster en havik. Dit betroffen met behoudens van de havik overvliegende of foeragerende individuen. De havik tijdens het onderzoek meerdere malen waargenomen ten noorden van de planlocatie in de bosschage. Hier is ten tijde van de quickscan ook een groot nest is aangetroffen (Boonk, 2020). Aannemelijk wordt de bosschage gebruikt als nestplaats door de havik. Deze blijft binnen de beoogde ontwikkeling behouden echter dienen versturende effecten voorkomen worden, derhalve wordt er een ecologisch werkprotocol opgesteld.

Figuur 3.1 Links een kleine watersalamander en rechts een snoek.

4 Conclusie en advies

4.1 Amfibieën

In de periode maart – mei 2021 is onderzoek uitgevoerd naar de aanwezigheid van de Alpenwatersalamander op de planlocatie. Het onderzoek is uitgevoerd conform de Soorteninventarisatieprotocollen (NGB, 2017). Aanvullend is een extra veldbezoek afgelegd t.a.v. de poelkikker.

Tijdens het onderzoek zijn geen individuen van de alpenwatersalamander of poelkikker aangetroffen. Hieruit blijkt dat de watergangen op de planlocatie geen (essentiële) functie heeft voor de Alpenwatersalamander en poelkikker. Het dempen en sterk vergraven van de watergangen zal derhalve niet leiden tot negatieve effecten, alsmede overtreding Wet natuurbescherming op de Alpenwatersalamander en poelkikker.

4.2 Overige soorten

Er zijn verschillende waarnemingen gedaan van algemene amfibie- en vissoorten. Daarnaast zijn verschillende foeragerende en overvliegende vogels aangetroffen. Het is aannemelijk dat de bosschage ten noorden van de planlocatie gebruikt wordt als nestplaats van de havik. Hiervoor wordt een ecologisch werkprotocol opgesteld om negatieve effecten te voorkomen. Mits de Algemene zorgplicht in acht wordt genomen is er geen sprake van overtreding Wet natuurbescherming.

4.3 Te treffen maatregelen tijdens de werkzaamheden

- Tijdens de werkzaamheden moet voorzichtig worden gehandeld met alle voorkomende flora en fauna (Algemene zorgplicht).
- Wanneer ondanks zorgvuldig handelen, onderzoek en advies schade lijkt te ontstaan voor beschermde flora en fauna, dient direct contact opgenomen te worden met een ter zake deskundige.
- Ten aanzien van algemene amfibie- en vissoorten dient tijdens de dempwerkzaamheden één werkrichting aangehouden te worden ten aanzien van de Algemene zorgplicht. Hierbij moeten omliggende sloten bereikbaar blijven, zodat vissoorten uitwijkmogelijkheden hebben. Indien deze mogelijkheden er niet zijn, dient de sloot voorafgaand aan de werkzaamheden afgevisd te worden.
- Er wordt gelegenheid gegeven aan dieren, die tijdens de werkzaamheden worden gevonden, te vluchten of zich te verplaatsen naar een schuilplaats buiten het bereik van de werkzaamheden.
- De planlocatie tijdens de werkzaamheden en in de nieuwe situatie bij voorkeur niet verlichten en in de periode april-oktober de werkzaamheden tussen zonsopgang en zonsondergang uitvoeren (buiten schemerperiodes). Mocht verlichting noodzakelijk zijn hierbij een vleermuisvriendelijke verlichtingswijze toepassen (amberkleurig licht, lichtbundel nederwaarts richten, toepassen geconvergeerde lichtbundel).
- Ten aanzien van de havik dient een ecologisch werkprotocol worden opgesteld waarin maatregelen worden getroffen om negatieve effecten op de soort te voorkomen.

- De werkzaamheden opstarten/uitvoeren buiten het broedseizoen van vogels (maart t/m september). Als de werkzaamheden in het broedseizoen worden uitgevoerd dient voor de aanvang door een ter zake deskundig gecontroleerd te worden of er broedvogels aanwezig zijn. E.e.a. op aanwijzing van deskundige. Als dit niet mogelijk is, dienen de potentiële nestlocaties buiten het broedseizoen ongeschikt gemaakt te worden.

5 Bronnen

BIJ12, 2017. Kennisdocument poelkikker, *Rana lessonae*. BIJ12, Utrecht

Boonk, F., 2020. Rapportage quickscan flora en fauna Dongenseweg 4 te Kaatsheuvel. Econsultancy, Boxmeer.

Creemers, R.C.M & J.J.C.W. van Delft (RAVON) (redactie), 2009. De amfibieën en reptielen van Nederland. -Nederlandse fauna 9. Nationaal Natuurhistorisch Museum Naturalis, European Invertebrate Survey - Nederland, Leiden.

NGB, 2017. Soortinventarisatieprotocollen in het kader van de Wet natuurbescherming (versie juli 2017). Netwerk Groene Bureaus, Odijk.

Gebruikte websites

www.arcgis.nl

www.ravon.nl

